

מגד

יהודים

188

ניסן תשע"ה

עלון חודשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל

על משנת הראי"ה

אם יציאת מצרים תעקר ממקומה, אם העבר איזה פעם לא יהיה לו תפקיד עיקרי, להחיות את הרוח, יהיה זה באופן שכבר כל תמציתו יהיה מסור בהווה. אורות הקדש ח"ב עמ' שב

ומחזק את הקשר לאלוקות. "והאורה המשיחית תשיב את הזוהר העליון של האדם לאיתנו, ותהיה לכן גבוהה מכל התגלות אלהות שעד כה, עד שאפילו תורה שבעולם הזה הבל הוא כלפי תורתו של משיח" (שם). תורתו של המשיח עוסקת בקיבוע האמונה במין האנושי, ומחזירה את האדם למדרגתו הראשונית בגן עדן: "וזוהר עליון של אדם הראשון שואב את טל חיי קדושתו ואשרו מן ההוה, ואיננו נזקק לשעבר, ממעמק הדעת והחיים, ולא מן הזיכרון".

במקום נוסף הרב רואה כיצד תהליך זה של המעבר מזכרון יציאת מצרים לזכרון יציאת שעבוד מלכויות מתבצע: "הנני רואה בעיני, אור חיי אליהו עולה, כחו לאליהו הולך ומתגלה, הקדש שבטבע פורץ גדריו, הולך הוא בעצמו להתאחד עם הקדש שלמעלה מן הטבע הגס, עם הקדש הלוהם בטבע... אליהו בא לבשר שלום, ובנשמתה הפנימית של האמה זרם חיים של טבע מתפרץ, והוא הולך ומתקרב אל הקדש. זכירת יציאת מצרים הולכת ונעשית לזכירת יציאת שעבוד מלכויות ההולכת ומתרחמת, והננו כלנו הולכים ומתקרבים אל הטבע והוא מתקרב אלינו". (אורות עמ' עח-עט). אליהו הנביא בחייו ניסה לגלות את הקודש שבטבע אבל נתקל בקשיים עצומים. בגאולה העתידה הרב רואה את חזרת אורו של אליהו להשפיע בעולם. מטרתו של אליהו היא לגלות את הקדושה שבטבע. יציאת מצרים ביטאה את הקדושה שלמעלה מהטבע, קדושה שמתנגדת לטבע ולוחמת בו, הופעתו המחודשת של אליהו תגלה את הקדושה בתוך הטבע, וזכירת יציאת מצרים תעשה לזכירת יציאה משעבוד מלכויות שהיא בדרך הטבע. הרב לא מדבר על עקירת יציאת מצרים אלא על שינוי, זיכרון יציאת מצרים משנתה לזיכרון יציאת שעבוד מלכויות.

ירמיהו בנבואה נוספת מבטא את הדברים בצורה ברורה:

"הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם ה'. כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם" (לא).

בדורנו, אנו נמצאים בעיצומו של תהליך זה, ולכן במסגרת ההתמקדות בסיפור יציאת מצרים כל השנה ובחג המצות שומה עלינו גם להזכיר את התהליך של היציאה משעבוד מלכויות המתחיל לתפוס את מקומה של יציאת מצרים.

הרב בניהו ברונר,

ראש בית המדרש במכללה האקדמית צפת

בתלמוד במשנה במסכת ברכות (י"ב) נחלקו בן זומא וחכמים האם מזכירים יציאת מצרים בלילות, רבי אלעזר בן עזריה מספר שלמד מדרשתו של בן זומא על הפסוק: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך", ימי חיך - הימים, "כל ימי חיך" - הלילות, ואילו לדעת חכמים: "כל ימי חיך" מלמד שגם בימות המשיח ימשיכו להזכיר את יציאת מצרים. בתלמוד מובא המשך הדיון בין בן זומא לחכמים: "אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: ירמיהו כ"ג - הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו". לדעת בן זומא בימות המשיח יפסיקו להזכיר את יציאת מצרים כיוון שהגאולה האחרונה תאפיל בעוצמתה על יציאת מצרים, כדברי ירמיהו: "לא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים". חכמים הסבירו שירמיהו לא התכוון שלא יזכירו את יציאת מצרים אלא שהיציאה משעבוד מלכויות תהיה העיקר ויציאת מצרים טפלה לה.

הרב מתייחס לאפשרות שיציאת מצרים תעקר ולא יזכרו אותה, ומסביר שמשמעות הדבר היא שהעבר המפואר של ישראל, שגולת הכותרת שלו הוא יציאת מצרים, לא יהווה את היסוד האמוני של עם ישראל, אפשרות זו תיתכן כשכל המסרים האמוניים הנובעים מיציאת מצרים כבר הופנמו בתוך ישראל ולא יהיה צורך להזכיר את העבר.

מהו המסר העיקרי הטמון ביציאת מצרים? על שאלה זו עונה הרב במקום אחר: "הניסים מבארים הם את האמונה האלקית, שהיא ממעל לכל גבול, והשלמות האלהית נקבעת על-ידי אמונה קדושה זו בנפש. וכשתגמר לגמרי האמונה את תפקידה, ותוציא את הנשמה לאורה, אז לא תהיה צריכה לעצמיות האמונה בהניסים ולזכרונם" (אורות האמונה עמ' 74). יציאת מצרים מאופיינת בניסים גלויים, עשרת המכות, קריעת ים סוף, ניסים אלו נועדו לקבע בנו את האמונה בה' שהיא מעל הגבולות של חוקי הטבע. הזכרת יציאת מצרים מידי יום מגדילה את האמונה האלוהית שאינה מוגבלת, כשפעולה הכרחית זו של גילוי האמונה תמצא את עצמה, לא נזדקק לאמונה בניסים או להזכרים מידי יום. במהלך הדורות עד ימות המשיח יש צורך בקשר החיצוני לניסים הגלויים שהיו לנגד עינינו ביציאת מצרים וגם אחר כך במהלך הדורות, אבל בימות המשיח האדם יגיע לשלמות כזו שהאמונה הפנימית תהיה חקוקה בו, והיא תהיה חזקה מכל גורם חיצוני המוכיח

”לפי שהוציא את עצמו מן הכלל”

אבל כולם תחת כותרת אחת: עם אחד. לכן, כל הרוצה לעבוד את ה' ולמלא את שליחותו חייב לחשוב ולפעול אחדות. אם לא כן, כל עבודת ה' נפגמת.

”כל חשק עבודה, שמחת מצוה, התמדת תורה, ברק חידושים, והתנוצצות רוח הקודש בלב השרידים אשר ד' קורא, כוונת התפילה ואור שלהבתה, כל אלה, ותולדות הנשמות בשלימותן, בכללותן ותמותן, הכל מוכרח להיות נפגם על ידי הכנסת יסוד פירוד בכללות כנסת ישראל, חלילה. ואוהבי ד', יראיו באמת וחושבי שמו, הם הם העומדים בניסיון, לסבול כל צער ועלבון מכל צד ועבר, ולעמוד הכן נגד כל כחות עליונים ותחתונים החפצים לבלע נחלת ד', ולהפריד את האומה האחדית, היחידה במלוא עולמים.” ערפלי טוהר

פסח הוא חג החרות של עם ישראל. אנחנו מתחילים להופיע על במת ההיסטוריה העולמית כעם. הבחירה של הקב"ה בנו היא בחירה בעם ולא כיחידים. את היסוד הזה לא הבין הבן הרשע. הוא ראה בכל אחד כדבר העומד בפני עצמו ויכול להתקיים בייחודיותו. זהו שורש הכפירה, הפירוד בגילוי ה'. התורה ניתנת ביציאת מצרים בגלל שאנחנו עם אחד. ”ויחן שם ישראל כאיש אחד בלב אחד.”

אחרי פורים בו נצטוונו: לך כנוס את כל היהודים - לך תכניס בכפיפה אחת, במסגרת אחת את כולם. כל המחנות והסיעות. אחרי שבאמת עם ישראל היה מפוזר ומפורד אבל אחד היה, והכינוס חשף אמת זאת, אנחנו יכולים לצאת מבחינת מצרים. ההתעלות מסיבות חיצוניות של פירוד ומחלוקת, ההתגברות על הצד החיצון של החיים הרואה ראייה פירודית את החיים והעולם, היא העומדת ביכולתנו להרגיש בפסח בני חורין באמת. הלילה הזה הוא הלילה המיוחד לחיבור ואחדות. אחדות בעם ישראל, אחדות המשפחה וביחוד אחדות בין אבות לבנים. ”והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. ארבעה בנים הם, כולם בנים: החכם, הרשע, התם ושאינו יודע לשאול. כולם יושבים מסביב לשולחן אחד, אל כולם מתייחסים מתוך הבנה והרגשה שכולנו בנים לפני המקום. ”בנים אתם לה' אלקיכם.”

פרעה שואל את משה ואהרן: לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההולכים? פרעה חושב שעבודת ה' שייכת לאנשים פריטיים כאלה ואחרים. משה עונה לפרעה: כולם הולכים. אין עבודת ה' מתקיימת רק בחלק מהעם. ”חג ה' לנו” - לכולנו. בנינו בנותינו, נערים וזקנים כולם יחד. עבודת ה' היא עבודה של עם שלם יחדיו.

ממילא, ברור עניינו של שיר השירים בפסח. שיר שהוא קודש קודשים מכיוון שהוא מלמד על הקשר העמוק בין ישראל ואבינו שבשמים. קשר שקיים בכל מצב. אהבה גדולה לעם שעליו מעיד יוצרנו: ”כולך יפה רעייתי ומום אין בך”. כולך יפה, כולך ביחד כאחד. המצבים בשיר השירים אינם פשוטים כלל ועיקר. ישנו חיפוש, בריחה ופציעות. האהבה הגדולה והחיבור העמוק לא מטעה ומטשטש קשיים וחסרונות. אבל הוא יודע ומכיר כי למרות כל זאת ”כולך יפה רעייתי”. אנו משפחה אחת על כל מרכיביה וסיבוכיה. כך הקב"ה הוציא אותנו ממצרים בהכרה שאנו עם אחד ובמטרה שנשמור על אחדות זאת עם כל הבעיות.

הרב זאב קרוב, שיבת קרני שומרון

בחוברת ”לשלשה באלול” מביא הרב צב"י זצ"ל מדברי אביו, מרן הרב זצ"ל, שאמר על ערש דווי: ”הפירוד הוא יסוד הכפירה! אין שום היתר לפירוים ציבוריים בישראל”. יש להבין, האם עד כדי כך? כפירה? אפשר לומר דברים חיוביים וחשובים על אחדות והיפוכן על פירוד אך לומר שפירוד הוא יסוד הכפירה? מדוע כפירתו של הבן הרשע היא בכך שהוציא עצמו מן הכלל? לא רק כפר כי אם ”כפר בעיקר”.

יש כאלה החושבים כאילו אחדות הוא דבר נכון אבל משני. ראשית יש להיות טוב ובעל יראת שמים ואח"כ אי"ה נגיע גם לאחדות וחיבור אל הכלל. מרן הרב זצ"ל במקומות רבים מאריך לבאר כי החיבור אל הכלל והאחדות בעם ישראל היא היסוד לכל טוב ודבקות בה'.

הקב"ה יצר עם. ”עם זו יצרתי לי”, והוא בחר בנו כעם. ”אתה בחרתנו מכל העמים”. הוא יצר אותנו באופן כזה שהיכולת להתחבר אל השפע האלקי והיכולת לינוק ממנה תלויה בהופעתנו כעם אחד. ”ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ”. אין הקב"ה משרה שכינתו על היחיד ואין הוא מופיע ומתגלה בעולם רק דרך עם ישראל. אדם יכול להיות גדול בתורה אך אם פרש מדרכי ציבור אין לו חלק לעולם הבא. נשמת היחיד יונקת מנשמת הכלל ולכן אין אפשרות שיחיד יגיע למעלה ולקרבת אלקים ללא חיבור ודבקות בכלל. לא בכדי התורה ניתנת לעם ישראל כולו על כל מרכיביו ולא ניתנה התורה לא לאברהם אבינו ולא ליצחק ויעקב, אפילו לא למשה רבינו מצד עצמו כי אם מצד היותו שליח של עם ישראל.

לכן, מרן הרב זצ"ל התנגד בכל תוקף לניסיונות כאלה ואחרים לפלג את העם למחנות. כל פירוד ומחלוקת שורשה בכפירה, בחוסר אמונה שהרצון האלקי הוא להופיע ולהתגלות בעולם דרך יצירה של עם והופעת חיים של עם בעולם הזה.

”אין קץ לרעות הגשמיים והרוחניות של התפרדות האמה לחלקים, אף-על-פי שפרוד גמור, כהעולה על לב המנתחים באכזריות אי-אפשר הוא והיה לא יהיה. זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית, שהננו בטוחים עליה שלא תתקיים.” אורות התחיה כ

הגאון מוילנא בספרו ”אבן שלמה” כותב כי בעלי מחלוקת הם הגרועים מכולם ”והם נקראים עמלקים”. הדברים חריפים ביותר. כמו עמלק שמנסה לסלק את השכינה מהעולם, כך בעלי מחלוקת אינם מאפשרים את הופעת השכינה בעולם. ה' אחד חייב להתגלות בעם אחד. הקב"ה הוציא את ישראל ממצרים דווקא בשעה שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה וכל מצרים שטופה בעבודה זרה שלהם. ללמדנו שהקב"ה בחר בנו כעם מצד מה שאנחנו בעצמותנו ובמהותנו. התגלות הבורא היא דווקא במציאות שיש בה טוב ורע, צדיקים ורשעים. דווקא אז מתברר כי הרצון האלקי מתגלה ומתברר למרות מה שנראה כלפי חוץ כאלו הרשעה והרע יכולים להפריע ולקלקל את הרצון האלקי. זו היתה התפיסה הנוצרית שחשבה כי מעשים כאלה או אחרים יכולים לשבש לבוא העולם את תוכניותיו, וכי עם ישראל הוא עם על תנאי. בכדי שנוכל לספר תהילת ה' עלינו להיות עם אחד. כשם שהבורא אחד ואחדותי כך הופעת עם ישראל חייבת להיות אחדותית. בתוך האחדות יש אנשים כאלה ואחרים, יש צדיקים, בינונים ורשעים, יש טוב ויש רע,

על השמיטה

הרב יהושע מגנס,
שיבת מרכז הרב

◀ המשך מעמוד 4

בקונטרס אחרון לספר "שבת הארץ", מרן הרב זצ"ל דן בין היתר גם בנושא קדושת פירות שביעית. באות כב - מרן הרב זצ"ל דן בין של שביעית לעניין שתיית ארבע כוסות בליל הסדר. בעצם הנושא, פשוט להרב שיוצאים ידי חובה, שכן מבואר בירושלמי מסכת שקלים. (הירושלמי שואל מהו לצאת ידי חובה ד' כוסות בין של שביעית ומסיקה שיוצאים ידי חובה. מה היה הספק של הירושלמי? האחרונים דנו בזה בהרחבה. נראה לפי דברי הרב זצ"ל הספק היה אם יש בזה חשש שאסור לעשות מצות חבילות חבילות). אלא שמרן הרב זצ"ל מדקדק בפרטי המצוות ומעיר: "במנהג שפיכת היין בסימני דצ"ך, אסור להשתמש בין של שביעית, כי אסור לאבד פירות שביעית".

בהקדמה לספר "שבת הארץ", כותב מרן הרב על איסור איבוד פירות שביעית: "...עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל ברכת ד' אשר בפי-הארץ, לאכלה ולא להפסד". האחד והמיוחד מבני החבורה, הרב עוזי קלכהיים זצ"ל מבאר את דברי הרב בספרו הנפלא "שירת אומה לארצה" המבארת ומאירה את דברי הרב בהקדמתו לשבת הארץ. כן כתב (עמ' קמב) חיי החולין מביאים לא אחת לבזבז אנרגיה וזלזול בברכת ה'... על כן בא איסור השחתת הפירות "לאכלה - ולא להפסד" (פסחים נב, א) להרגיל את האדם שלא יבעט בטובה - ולא ישלים עם הפסד והשחתת הפירות לריק. "עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל ברכת ד' אשר בפרי הארץ".

גם בשעת קיום מצוות, כמו בליל הסדר, האדם חייב להמשיך להתחנך בהוקרה לברכת ד' ועל כן, אין להפסיד את יין של שביעית. ואף שהאדם ישתמש בין אחר ויפסידו, בין של שביעית יש להקפיד כי השביעית וקדושתה מחנכות את האדם להבנה והשגה גבוהה,

שתשפיע עליו במשך השנים האחרות. וגם בשעת קיום מצוות אחרות, אסור לו לאבד את החינוך של קדושת שביעית.

כבר נמצא בספרי המסותורין והקבלה והמפרשים שנתחברו עליהם.

ודוגמא לזה נמצא בספר עתיק בשם 'ברית עולם',⁹ מאחד המקובלים הקדומים, שדיבר שם על דבר האפשרות של תוכן הזמן ההולך בקו אחד ו"שיעור אחד", ומכל מקום הוא מתחלף בכל עולם ובכל נשמה לפי כוח קיבולה, עד שיש אפשרות שרגע של נשמה אחת יהיה תקופה ארוכה מאוד של שנים רבות בעולם אחר ובנשמה אחרת. וזהו באמת היסוד והגרעין הפנימי של השיטה היחסית המשתרעת בצורה זו על התוכן של הזמן ושל המקום ביחד, וכל התנועות השונות המתייחסים להם בכל השינויים החוקיים המתהווים בהם, שהגבורה המתמטית מוצאת את עצמה לפעמים כל כך לא להגיע עד תכנה. ושהפרופסור איינשטיין, בגבורת שכלו הכביר, בקע את הים הגדול הזה, ומצא בו שביל למהלך הרעיונות והדעות אשר ממנו מתפלגים נתיבים לכל המדעים כולם.

מובן שהפרופסור קיבל את הדברים בתשומת לב ובהתעניינות, והעיר על הצד הפילוסופי של הערת הרב בנוגע להבנת שיטתו, שסוף כל סוף בעיקרה היא עומדת בתפיסה הטכנית של בניין העולם כולו".

הרב הצביע אם כן על מקבילה הגותית-קבלית קדומה לתובנה ריאלי-פיסיקלית אותה חשף איינשטיין, תוך שהוא אף מניח אצבע ממוקדת על מקור ל"דוגמא" שנמצא בספר "ברית עולם", מאחד המקובלים הקדומים, בחינת "הפוך בה והפוך בה דכולא בה" (אבות פ"ה מ"כב). איינשטיין עצמו הסתפק בהבהרה שהוא פחות עוסק בפילוסופיה;¹⁰ הוא יותר ממוקד "בתפיסה הטכנית של בניין העולם".

עם סיום הביקור, שלח איינשטיין מכתב לרב, ובו כתב:

"רב נעלה! הטיב כ' לעשות בחסדו במכתבי שכתב לי בדברים כל כך יפים. ביותר שמחתי בזה שכן נתן לי את ההודמנות להכירו פנים בפנים...".

הנה כי כן - "המלכים נועדו".¹¹

9. ברית עולם, וילנא תק"פ (1820), נדפס מכתב ידי למחבר לא ידוע - מיוחס לרבי יצחק בן יעקב אשכנזי - אשר נמצא בגנזי המקובל הליטאי רבי משה איוויער. בשנת תרצ"ז נדפס חלק ב של החיבור עם פירוש על פי קבלת הגר"א מאת רבי נפתלי הירץ הלוי, רבה הראשון של יפו, שקדם לרב קוק. בשנת תשס"א הדפיס נכד-נכדו, אריה לוי, את הספר מחדש. 10. סוגיות פילוסופיות בהחלט העסיקו את חשיבתו של איינשטיין. את עיקר הזדהותו הפילוסופית-דתית הוא מצא אצל שפינוזה, גם אם לא באימוץ מלא. לשאלת יחסו של איינשטיין לפילוסופיה, ובעיקר לשאלת יחסו לדת בכלל וליהדות בפרט, הקדיש תלמידו פרופ' משה ימר, את ספרו איינשטיין והדת, הוצאת ידיעות אחרונות ואוניברסיטת בר-אילן, 2008, ועוד נשברו על כך לא מעט קולמוסים. 11. תהלים מח, ה.

גדול ההוגים וגדול החכמים: הראי"ה ואיינשטיין

הרב פרופ' נריה גוטל, נשיא מכללת אורות ישראל

עיר קדשנו ירושלים³ לראות בעיני חכמתו את צעדי התחיה אשר לעמו וצור מחצבתו.

הנני מברך, יחד עם כל בית ישראל יושב ציון ועם כל ישרי לב ואוהבי חכמה, למאן דיהיב חכמה לחכמינו⁴: ברוך שחלק לן מחכמתו⁵ וברוך הבוחר בעמו ישראל אשר נתן לנו בדורנו את האיש אשר בו גויים וממלכות יתהללו, להיות לעטרת תפארת לעם חכם ונבון הגוי הגדול והקדוש ישראל.

קבל נא אדוני את ברכת הנאמנה בכתב ידי, ומאושר אהיה לקבל את פני כבודו ולברכו מברכות פי, לזמן ולמקום אשר יקבע לי בטובו.

נאמנו המתכבד בכבודו שהוא כבוד עמנו האהוב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק"

בשנה זו - תשע"ה (2015) ימלאו 60 שנה לפטירתו של פרופסור אלברט איינשטיין ובמקביל ימלאו 80 שנה לפטירתו של מרן הרב א"י הכהן קוק, שניים שרבים רואים בהם את גדולי העולם של המאה האחרונה, איש איש לפי "עניינו": איינשטיין - גדול אנשי המדע התיאורטיקנים של המאה ה-20 למניינם; הראי"ה - גדול הגוי הדעה של המאה ה-19 למניינם. מה לך אפוא יותר מרתק מסיעור מוחין שבין שני מוחות גאוניים אלה! סיעור מוחין כזה התקיים - היסטורית - פעם אחת אם כי דומה שבעומק עניינו הוא התקיים, ומתקיים, הרבה יותר.

איינשטיין נולד בגרמניה ב-14 במרץ 1879 (יט באדר תרל"ט) ונפטר בארה"ב ב-18 באפריל 1955 (כו בניסן תשט"ו). איינשטיין התפרסם בעיקר בשל תרומתו החשובה ביותר למדע: 'תורת היחסות הפרטית והכללית', תורה ששינתה את מה שהיה מקובל עד אז בעניינים של הזמן, המרחב, המסה, התנועה וכח המשיכה, והיחסים שביניהם. בשנת 1921 (תרפ"א) הוא זכה בפרס נובל לפיזיקה, אם כי - מסיבות שונות, ובחלקן אף קצת משונות - לא על עבודתו היותר ידועה וחשובה אלא דווקא על הסבר האפקט הפוטואלקטרי אותו תיאר כבר בשנת 1905. לאיינשטיין הייתה זיקה משמעותית להסתדרות הציונית והוא נימנה על תומכיה הפעילים והחשובים של התנועה הציונית. בשנת 1923 (תרפ"ג) הוא ביקר בארץ ישראל, פעם ראשונה ויחידה בחייו, ובמהלך ביקורו הוא קיים פגישה קצרה עם רבה הראשי של ארץ ישראל, הראי"ה קוק.

ואכן, איינשטיין הגיע אל הרב לביקור קצר⁶. אנשים ספורים בלבד נכחו בפגישה, מהם הרב שמואל ברוך שולמן⁷, שכך תיארה⁸:

"בשנת תרפ"ג ביקר הפרופסור איינשטיין בארץ ישראל, וסודרה פגישה בינו ובין רבנו הגראי"ה קוק שליט"א. הפגישה הקצרה הייא, למרות מה שהיו אנשים צדדים מפריעים מליחד את הדבור במחשבות אציליות כלליות שהיו ראויות להתבטא בפגישה ההיא, בכל זאת נגע מרן בכללות היקף שיטתו של הפרופסור, והעיד אותו שזהו חזון נפרץ כמה פעמים באוצרות היהודים העתיקים שאיזה התגלות מפליאה את האנושות כולה, מוצאים אותה באיזה פינה נסתרת של ספרותנו הקדומה ובעיקר המסתורית, המרקיעה במעוף ברקיה אל רום העולם המחשבת, ומתנשאת למעלה מכל דרגא של התפתחות היסטורית בעולם המחשבה. ושכן אירע גם כן להתגלות הנפלאה המרעישת את הלבבות של כל הוגה דעות בכל העולם כולו מתוך שיטתו היחסית החדשה, שגם מקורה

איינשטיין נולד בגרמניה ב-14 במרץ 1879 (יט באדר תרל"ט) ונפטר בארה"ב ב-18 באפריל 1955 (כו בניסן תשט"ו). איינשטיין התפרסם בעיקר בשל תרומתו החשובה ביותר למדע: 'תורת היחסות הפרטית והכללית', תורה ששינתה את מה שהיה מקובל עד אז בעניינים של הזמן, המרחב, המסה, התנועה וכח המשיכה, והיחסים שביניהם. בשנת 1921 (תרפ"א) הוא זכה בפרס נובל לפיזיקה, אם כי - מסיבות שונות, ובחלקן אף קצת משונות - לא על עבודתו היותר ידועה וחשובה אלא דווקא על הסבר האפקט הפוטואלקטרי אותו תיאר כבר בשנת 1905. לאיינשטיין הייתה זיקה משמעותית להסתדרות הציונית והוא נימנה על תומכיה הפעילים והחשובים של התנועה הציונית. בשנת 1923 (תרפ"ג) הוא ביקר בארץ ישראל, פעם ראשונה ויחידה בחייו, ובמהלך ביקורו הוא קיים פגישה קצרה עם רבה הראשי של ארץ ישראל, הראי"ה קוק.

הראי"ה קוק נולד ב-17 באולול תרכ"ה (7 בספטמבר 1865) ונפטר בירושלים ב-ג' באולול תרצ"ה (1 בספטמבר 1935). הראי"ה נודע כרבם של יפו והמושבות תחילה ולימים כרבה הראשי של ארץ ישראל, מייסד וראש הישיבה המרכזית העולמית - שלימים תיקרא "מרכז הרב" - פוסק הלכה והוגה דעות חשוב. הרב קוק היה מאוד מקורב לתנועה הציונית, למנהיגיה ולמפעליה, גם אם לא בהסכמה מליאה ומוחלטת לכל הסתעפויות דרכה.

3. ככלל, דרכו של הראי"ה לכתוב "ירושלים" (וראו מאמרי "ירושל-ים: אופני הגייה וכתביה, סיני, ק, (תשמ"ז), עמ' רכב-ראמ); כאן, לעומת זאת: "ירושלים", אולי בשל היות האגירת מופנית "חוצה" ולכן נדרש הכתיב הרווח.

4. על-פי דניאל ב, כא: "... יחב חכמתא לחכמינ ומנדעא לידעי בינה"; וראו עין איה שבת א, ג ע"א.

5. ללא ספק דיין הראי"ה בלשונו - "שחלק לו מחכמתו": מחד גיסא כתב "שחלק", ולא "שנתן", ומאידך גיסא לא השלים בתיבת "ליראי". ברקע הדברים עומדת סוגיית הבבלי ברכות (נח ע"א): "הרואה חכמי ישראל אומר ברוך שחלק מחכמתו ליראיו; חכמי אומות העולם אומר ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם".

ומה ייאמר על יהודי שחכמתו לא בתורה אלא במדע, כאיינשטיין? ובכן, חלוקים בכך הפוסקים: הרב שמעון סופר (בנו של ה"חכם סופר", נכדו של ה"חתם סופר") הכריע בספר השו"ת שלו התעוררות תשובה (סימן ס) לברך גם במקרה כזה: "שחלק מחכמתו", ולא "שנתן", וכן הובא בספר אהלך באמיתך (עמ' קנה, סעיף ב), בשמו של הרב בצלאל שטרן, ושם (סק"ה) ציינו שכך הכריע בספר זכר נתן (דף יא אות ט) בשם מהר"י בויאו. ברם חלקו על כך בספר גדולת אלישע (סימן רכד אות ח) שסבר לברך "שנתן מחכמתו" ולא "שחלק", וכן הכריע הרב שמואל אלימלך טוירק בספר פרי מלכה (סימן ח). ניסוחו הדווקני של הרב מלמד אם כן

סובר כי אחר שביהודי עסקינן הרי שהנוסח הוא "שחלק", ואולם מאחר שלא מדובר בחכמת התורה ומכל שכן כאשר מדובר במי שאינו מקפיד על קלה ואולי גם לא על חמורה, הרי שלא שייך לומר עליו "ליראי".

6. רגליים לדבר שהרב השיב לו כגמולו והגיע לשמיעת הרצאתו של פרופ' איינשטיין - שמע וככל הנראה אף הגיב בעניינה. בעתון "דואר היום" (כ"ה בשבט תרפ"ג) מתואר כי "במהלך ביקורו הוזמן איינשטיין להרצות על תורת היחסות בבית הספר 'למל' בירושלים. בשיעורו נכחו כל משכילי ירושלים, וגם הרב קוק זצ"ל. במהלך האירוע, שוחח הפרופסור עם הרב על ענייני פילוסופיה..." (ראו השו"ת דיווח, שם, מ-כ"ט בשבט).

7. מן המקורבים לרב זצ"ל והמסתופפים בצילו - ראו חוברת אש-דת שהוציא לאור סמוך להסתלקות הרב, ירושלים תרצ"ו.

8. הרב שמואל ברוך שולמן, חוברת הראי"ה קוק זצוק"ל. תיאורים מקבילים, ראו רש"י שרגאי 'סיני', צז, עמ' קמז; ספר 'הדות ואנושיות - מנחת זיכרון לאיה, (פג"י) בן נחום, עמ' 106, שם מצויין תיאורו של נוכח נוסף במיפגש - ר' משה יצחק דנציגר; חוברת 'זוהר עליון', עמ' 75 - בתוך הספדו של הרב יהושע קניאל, המוסיף כי "אפילו גדול הפילוסופים בומננו פרופ' איינשטיין... התפלא איך זה גרבו ישראל יש לו ידיעה כה עמוקה בחקירתו, מה שהרבה מגדולי המדע לא יכולים להבינה"; אפרים צורף, 'חי הרב קוק, עמ' 155; נריה גוטל, מכתבי ראי"ה, ירושלים תש"ס, עמ' סא-סב והערה 126; אריה סטריקובסקי, דף לתרבות יהודית, גיליון 270 - ניסן תשס"ו; אתר אור האורות, בפרך הו, מה-11 בדצמבר '13.

סמוך להגעתו של איינשטיין ארצה, כאשר רק נודע לרב שאיינשטיין עומד להגיע ארצה, הוא שיגר לו איגרת קצרה (אגרות הראי"ה ד', איגרת א'קסא), שזה עניינה:

"ב"ה, י"ח שבט ג'

לכבוד גדול חכמי העולם¹ פרופסור אלברט איינשטיין, שלו' אחינו² הגדול,

אתכבד בזה לברך את הדרת כבודו בבאו לשלו' אל

1. ראו גם שיחות הרב צבי יהודה על התורה - בראשית, לך לך, סדרה א, תשכ"ט, פסיקה 7, העוסקת ב"אגונות" יהודית: "איינשטיין הביא חידושים גדולים במדע, מהפכה בתפיסת החומר והאנרגיה, הזמן והמרחב, ומתוך-כך מהפכה בכל השקפת העולם המדעית. גאון דורות זה במדע, היה יהודי ואף התקרב קצת לענייני עם ישראל".
2. קשה שלא להשוות סגנון זה של "אחינו" למה שמתואר במשנה סוטה פ"ז מ"ח, אודות מורכבות יחס חז"ל לאגריפס [השני]: "אגריפס המלך... וכשהגיע לליל תוכל לתת עליך איש נכרי", זלגו עיניו דמעות, אמרו לו, אל תתירא לאגריפס, אחינו אתה...". וכן נראה לא בכדי - ראו להלן הערה 5.

מגד ירחים
 עלון חודשי בהוצאת "בית הרב"
 רח' הרב קוק ת.ד. 6275, ירושלים 91062
 טל: 02-6232560, פקס: 02-6242908
 www.moresheet.co.il/beit-harav
 www.yeshiva.org.il
 ביתן לקרוא את העלון "מגד ירחים" גם באתר: ש. יוסטמן עריכה: שושנה רייך

